

LES FESTES DE CARRER DE CAPELLADES (L'ANOIA)

Jordi Castellví

Quan a moltes poblacions les tradicionals festes de barri celebrades dins l'octava de Corpus han desaparegut o bé han estat traslladades a caps de setmana i adaptades als nous temps, a Capellades es mantenen encara les anomenades Festes de Carrer dins la vuitada tradicional, no pas sense conuiu amb els evidents problemes que resulten d'unes festes populars en dies feiners.

L'octava de Corpus se celebrava a Capellades ja el segle XVIII, ara bé, del seu contingut festiu anterior a finals del segle XIX no es coneix gran cosa. Se sap del darrer segle, el període en què les festes han sofert una crisi en la seva estructura i en les seves funcions davant els canvis que han esdevingut a la societat. Malgrat tot, amb grans esforços d'alguns veïns, any rere any continuen essent ara mateix festes vives. I encara són les festes en les quals la vila més s'hi identifica.

ELS BARRIS

El divendres, l'endemà de Corpus, era el dia de la Festa del Rector, però a començaments del segle XX ja no es celebrava. El mateix li passà a la «Festa de l'Ajuntament», que era el diumenge. En canvi, han sobreviscut fins avui les festes dels barris formats per carrers o mitjos carrers units per les principals cruïlles de l'antiga vila. L'anomenat Barri de les Bledes, centrat a la cantonada que el carrer Major té amb el carrer del Call, feia la seva festa el dissabte i es guarnia amb unes grosses bledes suspeses al mig del carrer per una corda lligada a un balcó de cada banda. El dilluns

es feia la festa del Barri del Ruc, a la cantonada del carrer Major amb el carrer de Garbí. Li ve el nom de la cerimònia amb un ase que adoptà aquest barri i, a tall de senyal, es penjaven al mig del carrer uns rucs retallats de cartró encerclats per una orla verda. Dimarts era la festa del Barri del Gegant i se celebrava a la plaça avui dita d'Àngel Guimerà. Aquest dia sortien els gegants que tenia al barri. El dia següent, dimecres, feia festa el Barri del Ninot, constituït per les cases properes a la cruïlla formada pel carrer de Sant Joan, l'antic carrer del Feliu, el carrer d'Oló i el passeig. El nom el pren del ninot que presidia la festa. El darrer dia, capvuitada de Corpus, era la festa del Barri de les Places, format pels volts de la plaça gran, avui plaça Verdaguer, i la plaça xica o plaça de Sant Jaume.

Cada una de les festes es formava amb els mateixos actes principals, però la manera com un barri acabava fent la gresca o lluint-se per sobre dels altres tenia antigament molt a veure amb la figura de l'administrador. Cada barri nomenava dos administradors a l'any i aquests eren els encarregats d'organitzar la festa, fer la capta i assumir els possibles deutes. Calia pagar l'ofici religiós, la música i altres despeses, com els tortells per repartir entre els veïns. Però a més, estava en les seves mans competir pel prestigi del seu barri: en la solemnitat de l'ofici, en els balls, en els jocs i en l'assistència a la festa. Quan algú era nomenat, ja pensava quina una en podria fer per divertir el veïnat i, de pas, distingir el propi barri. Si els administradors eren acabalats, sovint és lluien

pagant extres. Els actuals gegants i una magnífica col·lecció de capgrossos, avui propietat municipal, van ser comprats a finals del segle XIX per capelladins retornats a la vila després de fer fortuna a Amèrica quan van ser nomenats administradors del Barri del Gegant i del Barri del Ninot, respectivament.

LA VIGÍLIA

Antigament, la festa de cada barri començava la vigília al vespre amb una revetlla. Els carrers es guarnien amb elements vegetals estesos en ziga-zaga d'un costat a l'altre del carrer. Els veïns construïen arcades de branques i arbres a l'entrada i sortida dels barris. També s'enramaven les portes de les cases i es plantaven arbres als carrers. Posteriorment, l'enramat es substituï per serrells de paper, cadenetes i banderetes. També s'hi havien penjat lluminàries, globus de paper fets amb cercols de barrils d'arengades, amb una espelma dins i envoltats de papers fins de diversos colors, il·luminació «a la veneciana», que en deien. Els veïns sortien al carrer després de sopar, cap a les vuit o les nou, i convidaven parents i amics a la vetllada. Es menjaven llaminadures i es bevia vi bo, es xerrava, es feia broma i la canalla jugava. El ball s'encarregava a un piano de maneta. Els coets i les piules tampoc hi faltaven.

EL SEGUIMENT

L'endemà, de matí, passaven els músics pels carrers que formaven el barri tocant una marxa per avisar la

*Pla de Capellades
després de la seva
recuperació el 1948
dins el tradicional
«anar a treure ball».*

reunió dels veïns al punt de costum. Més tard, l'orquestra anava a buscar els administradors a casa seva i es formava el *seguiment* cap a l'ofici. Molta gent deixava la feina unes hores per poder assistir-hi tota endiumenjada. Obrien la comitiva, ben arrengrades en filera, parelletes d'infants del barri portant una panera amb tortells per beneir. Seguien els dos administradors de l'any, els joves i els homes; després anaven les dones dels administradors, les noies i les senyores.

Amb els músics al davant tocant una marxa, el seguici feia cap al temple parroquial amb tota la pompa que li era possible. El dia del Barri del Ruc, els veïns treien a seguiment un ruquet tot guarnit de flocs, estampes, medalles i un parell de cireres a cada orella. També el passejaven així pel barri fent-li tota mena d'honors i cerimònies. Quan era la festa del Barri del Gegant, el seguiment l'obrien els gegants. Capgrossos i altres ninots també participaven, segons els anys i l'humor del veïnat, en els seguiments.

El dia del Barri de les Places, dijous, era capvuitada de Corpus i,

després de l'ofici, sortia del temple la «processó de l'octava», amb el mateix seguiment i amb la custòdia sota tàlem, que feia un petit recorregut pel barri. La sortida de la processó donava a aquest barri un tret més entenimentat que la resta i hom atribuïa a la seva festa més solemnitat.

LES PANERES

Es pot fer una hipòtesi relativa a Capellades sobre els antecedents de la participació infantil en aquest seguici. El folklorista Lluís Marsans i Solà escrivia, el darrer terç del segle XIX, que la forma com se solien celebrar antigament les Festes de Carrer a la comarca d'Igualada eren amb balls de crespelles. Així, els administradors, situats al mig de la plaça o carrer, encantaven crespelles o tortells i els joves feien la puja; quan l'administrador ja havia encantat algunes crespelles, sonava la música i el fadrí regalava a la noia la crespella que, portant-la al braç, ballava amb ell la dansa. Però Marsans observa que posteriorment van ser els infants els qui anaven a ballar crespelles. Diu: «Las costúms que's conservan

mes en los pobles son aquellas que tenen per guardadors á la quitxalla, que moltes voltas serveix pera conservarse alguna que no pertany á sa edad, com hem vist ja en las festas de carrer, que las derreras balladas de crespellas foren celebradas per xeualets». Explica també que en aquells moments els administradors obtenien els recursos per la festa anant de casa en casa amb un cove de crespelles que anaven venent als veïns.

Així, la participació dels nens amb els tortells a la festa, vindria dels antics balls de crespelles? El ritu del pa a la festa hauria canviat de protagonistes. En qualsevol cas, la menudalla a Capellades acaba anant a portar la panera, amb tortells, i es pot situar això segurament ja a mitjan segle XIX. Quan s'atansaven les Festes de Carrer, les mares procuraven buscar una parella per als seus fills i els aconseguien una panera, si és que no en tenien (en aquest cas es manlevava o es llogava), i la guarnien amb cintes i flocs. El dia de la festa al matí, els infants, ben mudats, assistien a la concentració al barri i, abans de sortir el seguiment, els administradors posaven dos tortells a la panera porta-

da per el nen i la nena, un a cada nansa. Així disposades, les parelletes feien una llarga filera que anava al seguiment davant de la comitiva adulta. Els seguien uns nois més grandets encarregats de portar uns coves amb els tortells que es repartirien després a cada casa del barri. Així es feia via cap a l'ofici, on es donava la benedicció a aquests tortells. Un home s'encarregava de guiar aquesta filera de canalla cap a l'església i evitar la consumició anticipada dels dolços, encara que tradicionalment aquests acabaven amb grans pessics de la mainada impacient.

Després de la funció religiosa la comitiva tornava al punt d'origen al barri. Antigament era allí on, després que un cornetí reclamés silenci, els administradors nomenaven els seus successors per a l'any vinent. Tot seguit, i ja al segle XX, l'orquestra tocava unes quantes sardanes al barri, que podia ballar tothom que volgués. Mentrestant, els administradors donaven a cada infant un dels dos tortells de la panera i després anaven, o feien anar, per tot el barri amb els coves a fer el llevat de taula, repartint un tortell beneït a cada casa com a gratificació pel donatiu que es feia per a la festa. A la tarda era tradicional la celebració de jocs al carrer: la sortilla, els sacs, el cubell de les pomes, la barra dels conills, el cantí, la paella...

EL «TREURE BALL»

Al segle XIX es ballava una dansa popular, molt probablement un ball pla, i els administradors entrants i sortints del barri tenien el privilegi de «treure ball», o sigui, d'iniciar-lo, juntament amb les seves amistats. Després es donava ball a la resta de veïns. Aquesta dansa va acabar desapareixent, desplaçada pels balls moderns i només en quedà la interpretació de la seva música, que servia d'entrada cerimoniosa al clos de ball quan l'acte ja només es composava dels nous ballables.

Parelles d'infants a «portar la panera» en el seguiment del dia del Barri del Gegant de 1949. Una de les primeres ballades del Ball.

Més endavant es generalitzà el costum, després de l'ofici, d'arranjar les parelles pel ball de la tarda i l'assistència a aquest adoptà l'expressió tradicional d'«anar a treure ball». Tots els veïns del barri podien participar-hi, i qui no ho era, calia que fos convidat per algun veí i, a més, haver assistit a ofici. A les cinc o a les sis de la tarda les parelles iniciaven aquest treure ball al carrer, al qual també hi assistien els nens que al matí havien anat a beneir els tortells.

Des de la proliferació dels cafès a les societats en el tombant dels segles XIX i XX, la festa d'un barri acabava el dia amb els festaires dispersant-se per la vila anant a fer el vermut o un refresc. Això va acabar derivant en un segon ball i així, després de treure ball al carrer, es formava una comitiva amb l'orquestra al davant que anava cap a la sala de la societat de la Lliga, on novament es ballava.

EL NINOT

Una tradició molt estesa per tot el curs de l'any a molts pobles era,

com és sabut, penjar un o dos ninots de palla al carrer per presidir una festa que al final de la diada eren cremats. Capellades mantenia aquest costum en el barri anomenat justament del Ninot, on un o més ninots eren passejats i honorats pel barri abans de ser exhibits en mig dels carrers, d'on penjaven fins al vespre. Un ninot d'aquests era fet de palla, vestit amb roba vella i sabatots, amb una olla de terrissa fent de cap on se li pintaven els ulls i la boca, amb cabellera d'espiga de blat de moro a tall de cabells i un barret vell. S'havia farcit de petards per tot arreu i en portava un que figurava ser el cigar. Els ninots es penjaven d'una biga suportada entre dues finestres o eren lligats amb un filferro en mig dels carrers del barri. Segons els anys i les ganes de la gent, se'n feien un, dos o tres. A vegades eren un ninot i una ninota. Després de «treure ball», cap a les nou del vespre, i amb la cerimònia apropiada, l'encenien i de seguida se sentia el soroll de les piules. La mainada ballava i cantava entorn el ninot en flames. El jovent es perseguia tirant-se pel damunt les sabates cremades del ninot així que li havien caigut.

DECADÈNCIA DE LES FESTES

Les Festes de Carrer eren antany les més populars i les més esperades, eren les festes menys serioses de l'any i es caracteritzaven per una diversió continuada on els veïns barrilaires portaven a terme tota mena de pensades. Eren dies d'amistat, es convidaven els amics d'un barri a l'altre i es contribuïa així a la major solemnitat dels actes.

Fins a començaments del segle XX complien bé la seva funció de cohesió social. Després han estat unes festes amb moltes dificultats, i així es fa palès en les cròniques, per exemple, en la del capelladí Modest Llusà, del 1936:

Cada any en apropar-nos a les festes del carrer, temem que deixin de celebrar-se i que es perdi del tot una de les festes que anys passats havien sigut molt brillants i que actualment estan ja en plena decadència i que sense ni tan sols intentar fer-hi res esperem que agonitzin d'un moment a l'altre. Ara ja tan sols en resta l'esquelet i tot ha quedat reduït a la benedicció dels tortells i l'anar a treure ball, res de les revetlles a cada barri ni de les sortijes de les tardes i encara el que en queda en peu tot tan migrat que hom diria que ja són a les escorrialles.

UNA ETAPA DE RECUPERACIÓ I LA RESTAURACIÓ DEL BALL PLA

El temps de guerra impedí les festes durant els anys 1937 i 1938, i les conseqüències socials i econòmiques d'aquest conflicte van fer que, a la represa l'any 1939, no hi hagués humor ni tampoc recursos. La cerimònia amb el tradicional ninot ja no es tornà a fer més. Alguns veïns benestants es van fer càrrec de la funció d'administradors, repetint any rere any per salvar les festes, que

tenien aleshores una capta molt migrada als barris. Això va ser necessari sobretot en els barris petits, com el de les Bledes i el del Ruc. Durant uns anys, aquests administradors pagaven l'orquestra per a la revetlla de la vigília i per al matí de la diada. Com que després de les sardanes l'orquestra quedava desllogada, era el jovent de cada barri el que intentava recollir prou recursos per llogar novament l'orquestra per al ball a la tarda.

L'any 1948, un dels administradors del Barri del Ruc, Domènec Roig i Domènech, home vinculat a cors i esbarts, va voler recuperar l'antic ball pla a partir de la música que es conservava. Així, el dia del Barri del Ruc d'aquest any, a l'inici del treure ball, una colla de parelles joves va ballar el Ball Pla de Capellades amb la coreografia de Roig. L'èxit fou tan gran que a partir d'aleshores tots els barris el van adoptar, malgrat algunes reticències de les parelles més grans durant els primers anys. Va ser el jovent que amb la seva il·lusió i empena va convertir el Ball Pla en la dansa emblemàtica de Capellades. No es pot oblidar que les Festes de Carrer simbolitzaven la tradició davant un context polític que era repressiu amb la festa i la cultura catalana. La recuperació i èxit del nou Ball Pla fou una conseqüència, conscient o inconscient, del desig de mostrar catalanitat i tradició. Capellades s'abocà en aquesta època a les Festes de Carrer amb un entusiasme que acabà invertint el caràcter que aquestes tenien respecte les altres festes capelladines, i resultà que si abans eren festes molt populars i barrilaires, en aquells moments van adquirir la funció de festes «per anar a lluir», a la qual cosa ajudava la solemne coreografia del recuperat Ball Pla.

NOVAMENT LA CRISI

En el darrer terç del segle passat les festes es van anar convertint en una rutina de mica en mica. Disminueix l'assistència al seguiment i al treure ball i també la iniciativa dels veïns en

el guarniment dels carrers. Les captes són insuficients per a unes despeses que augmenten. Els gegants, el seu dia, i els capgrossos, el dia del Ninot, ja són els únics elements festius que surten al carrer. Les revetlles ja han desaparegut totes. El sentiment de pertànyer a un barri va minvant i només queda com a element de protocol, és a dir, que per anar a «treure ball» calia ser del barri o que ho fos la parella, però sovint això tampoc no es respectava. Amb el creixement de la vila, els barris situats al mig i que no es van expandir, els barris de les Bledes i del Ruc, van quedar descompensats quant a ingressos i tenien molts problemes per trobar administradors. Com a conseqüència, a la dècada de vuitanta es va decidir suprimir els tradicionals administradors i crear una Comissió de les Festes de Carrer, que s'encarregaria del finançament i organització de tots els barris en conjunt. Això va suposar la consolidació del que ja feia alguns anys que es donava: una mateixa festa repetida cada dia, sense iniciatives particulars. Així doncs, al matí, un seguiment ja exclusivament infantil cap a una funció religiosa, consistent només en una curta oració i en la benedicció de tortells i, a la tarda, el «treure ball» al barri i una repetició a la pista de ball de la piscina. Els tortells es van continuar repartint per totes les cases del barri després de la benedicció del matí. Alguns anys, els joves encara preparaven jocs per a la mainada a la tarda, després això s'acabà. Els horaris laborals i escolars i la rutina dels dies feiners impossibilitaven les festes d'abans.

Les Festes de Carrer es continuen celebrant d'aquesta manera. L'element que les singularitza avui és bàsicament el Ball Pla, però l'assistència adulta al ball sovint és escassa i es concentra en dos o tres dies, sobretot el dia del Barri del Gegant i el dia del de les Places, perquè, llevat de comptades parelles, la condició de ser del barri ja no s'observa. La joventut adolescent i els infants són els que amb gran mesura van a «treure ball», complint aquella tendència de moltes de les

61